

Demografik ve Akademik Özelliklerin Vergi Bilinci ve Vergi Uyumuyla İlişkisi¹

Ercan YELMAN (<https://orcid.org/0000-0002-7077-375X>), Düzce University, Türkiye;
ercanyelman@duzce.edu.tr

Veysel İNAL (<https://orcid.org/0000-0002-1143-4184>), Sakarya University, Türkiye; veyselinal@sakarya.edu.tr

The Relationship Between Demographic and Academic Characteristics and Tax Awareness and Compliance²

Abstract

This study examines the role of demographic and academic characteristics in university students' tax awareness and compliance. Aiming to contribute to the gaps in the literature, especially in explaining the impact of the field of education on tax behaviour, the study empirically reveals the determinant role of academic disciplines on tax compliance. Data collected from 521 students through questionnaires were analysed using statistical methods such as the Kolmogorov-Smirnov test, Levene test, Independent Sample t-test, ANOVA, Welch test, Games-Howell post-hoc test and Kruskal-Wallis test. The findings show that demographic and most academic variables do not affect tax awareness and compliance, but students' majors significantly affect tax compliance. This emphasises the importance of discipline-specific education for fiscal responsibility.

Keywords : Demographic and Academic Variables, Tax Awareness, Tax Compliance.

JEL Classification Codes : H20, H29.

Öz

Bu çalışma, demografik ve akademik özelliklerin üniversite öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi uyumu üzerindeki rolünü incelemektedir. Literatürdeki, özellikle eğitim alanının vergi davranışları üzerindeki etkisini açıklamaya yönelik boşluklara katkı sunmayı amaçlayan araştırma, akademik disiplinlerin vergi uyumu üzerindeki belirleyici rolünü ampirik olarak ortaya koymaktadır. 521 öğrenciden anket yoluyla toplanan veriler; Kolmogorov-Smirnov testi, Levene testi, Bağımsız Örneklem t-testi, ANOVA, Welch testi, Games-Howell post-hoc testi ve Kruskal-Wallis testi gibi çeşitli istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Bulgular, demografik ve çoğu akademik değişkenin vergi bilinci ve uyumu üzerinde etkili olmadığını, ancak öğrencilerin bölümlerinin vergi uyumunu anlamlı şekilde etkilediğini göstermektedir. Bu, disipline özgü eğitimin mali sorumluluk açısından önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Sözcükler : Demografik ve Akademik Değişkenler, Vergi Bilinci, Vergi Uyum.

¹ Bu çalışma, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında 2024 yılında savunması yapılan "Demografik ve Akademik Değişkenler ile Vergi Okuryazarlığı, Vergi Bilinci ve Vergi Uyumları Arasındaki İlişki: Lisans Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² This study was produced from the doctoral thesis entitled 'The Relationship between Demographic and Academic Variables and Tax Literacy, Tax Awareness and Tax Compliance: A Study on Undergraduate Students', defended in 2024 at the Department of Finance, Institute of Social Sciences, Sakarya University.

1. Giriş

1982 Anayasası'nın 73. maddesinde yer alan "*Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür*" ifadesi vergi gelirlerinin devletin finansmanını sağlamada ve bu finansmanın sürekliliğini güvence altına almada kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda vergi gelirlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için mükelleflerin vergiye karşı sergileyecekleri tutum ve davranışlar büyük bir önem taşımaktadır.

Mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerden biri de bireylerin vergiye olan bilinçleri ve uyum düzeyleridir. Dolayısıyla vergi gelirlerinin tam ve zamanında toplanabilmesi için vergi bilinci ve uyumunun sağlanması oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan birçok araştırma mükelleflerin vergi bilincinin ve uyum seviyesinin vergi gelirlerinin toplanmasında kritik bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, vergi bilincinin artırılmasının ve uyum düzeyinin geliştirilmesinin, devletin mali kaynaklarını güçlendirmek için önemli bir araç olduğunu göstermektedir.

Bireylerin vergi bilinci ve uyum düzeylerini etkileyen çeşitli faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden biri de mükelleflerin demografik ve akademik özellikleridir. Literatürde yer alan bazı araştırmalar, demografik ve akademik özelliklerin vergi bilinci ve uyum düzeyleri üzerinde doğrudan bir etki yarattığını ortaya koyarken, diğer bazı çalışmalar ise bu özelliklerin tamamının etkili olmadığını, yalnızca belirli unsurların anlamlı bir fark yarattığını göstermektedir.

Yapılan bu çalışmanın amacı, demografik ve akademik özelliklerin vergi bilinci ve uyumu ile olan ilişkisini incelemek olup, çalışma bu konuya odaklanmaktadır. Çalışma, demografik ve akademik özelliklerin vergi bilinci ve uyumu ile olan ilişkisini daha ayrıntılı bir şekilde inceleyerek bu alandaki mevcut bilgi birikimini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın hedefi, demografik faktörlerin vergi bilinci ve uyumu üzerindeki sınırlı etkisini ortaya koymaktır. Bununla birlikte çalışma, özellikle akademik disiplinlerin vergi uyumu üzerindeki belirleyici etkisini vurgulamayı hedeflenmektedir. Bu sayede mevcut literatüre katkı sağlanmakta ve vergi bilinci ile uyumu arasındaki ilişkiye disiplin temelli özgün bir bakış açısı sunulmaktadır.

Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış olup, veri toplama aracı olarak anket tekniği tercih edilmiştir. Araştırmanın evrenini Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri oluşturmuştur. Örneklem, gönüllü katılımcılar arasından basit rastgele örneklem yöntemiyle seçilen 521 öğrenci ile belirlenmiştir. Veriler, hem çevrimiçi hem de yüz yüze anket yoluyla toplanmıştır ve katılımcılar farklı disiplinlerden gelen öğrencilerden oluşmaktadır.

Çalışma kapsamında öncelikle vergi bilinci ve vergi uyumunun kavramsal çerçevesi ele alınmıştır. Ardından vergiye karşı tutum ve davranışları etkileyen faktörler açıklanmış ve demografik ile akademik değişkenler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Daha sonra bu alandaki literatür taramasına yer verilmiş ve ilgili çalışmalar demografik ve akademik özellikler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Son olarak, araştırmanın yöntemi ve saha uygulaması açıklanarak elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

2. Vergi Bilinci ve Vergi Uyumunun Teorik Çerçevesi

Bilinç kavramı, gündelik yaşamda en sık kullandığımız kavramlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Farklı bilim dallarında çeşitli şekillerde kullanılsa da genel anlamda aynı kavramı ifade etmektedir. Bu bağlamda bireyleri ve toplumu yakından ilgilendiren konulardan biri de vergi bilincidir.

Vergi bilincine dair literatür incelendiğinde farklı tanımlar yapılmış olsa da konuya dair kesinleşmiş ve evrensel bir tanım bulunmamaktadır. Ancak genel anlamda vergi bilinci, bireylerin verginin gerekliliğini kavrayarak, vergi ile kamu hizmetleri arasındaki bağlantıyı anlamaları şeklinde tanımlanmaktadır (Geyik vd. 2024: 14). Başka bir ifadeyle vergi bilinci, verginin ödenmesinin mükellefler için yasal bir zorunluluk olmasına karşın, mükelleflerin vergiye uyum veya vergiden kaçınma gibi konularda sergiledikleri tutum ve davranışları ile vergiye yönelik algı ve farkındalık düzeyleridir (Sağlam, 2013: 318). Fakat vergi bilinci aynı zamanda bireylerin hangi vergileri ne kadar, kime ve hangi amaçla ödediğini bilmesinin yanı sıra bu vergilerin nasıl kullanıldığını, kimler tarafından ne şekilde harcandığını ve vergi harcamalarından kimlerin yararlandığını takip edebilme ve bunların farkında olma sürecidir (Bingöl, 2021: 43). Ancak bu kavram, zaman zaman vergi okuryazarlığı ile karıştırılabilmektedir.

Vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi sistemi, vergi mevzuatı ve vergi yükümlülükleri hakkında kapsamlı bir bilgiye sahip olmalarını, bu bilgiyi doğru ve etkin bir şekilde kullanarak vergi beyannamelerini hazırlama, vergi tasarrufu sağlama ve kişisel vergi sorumluluklarını yönetme yeteneğini geliştirmelerini ifade etmektedir. Aynı zamanda vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi sistemini sadece teorik olarak anlamalarının ötesinde, bu bilgiyi günlük yaşamlarında uygulayarak, vergi ile ilgili kararlarını bilinçli ve doğru bir şekilde alabilmelerini sağlayan bir beceri ve farkındalık sürecidir (Cvrlje, 2015: 158; Teyyare, 2018: 317; Genest Grégoire et al., 2017: 4). Buna bağlı olarak, vergi okuryazarlığı sadece vergi bilgisine sahip olmayı değil, aynı zamanda vergi sisteminin nasıl işlediğini, vergi gelirlerinin nasıl toplandığını ve dağıtıldığını anlamayı da içermektedir. Ayrıca bireylerin kişisel hak ve sorumluluklarını fark ederek, vergi gelirlerinin toplumsal ve bireysel etkilerini kavrayıp, bu bilgiyle toplumsal uyumu ve karşılıklı sorumluluğu teşvik etme kapasitesine sahip olmalarını sağlar. Bu, vergi okuryazarlığının yalnızca teknik bilgiyle değil, aynı zamanda toplumsal bilinç ve sorumlulukla da bağlantılı olduğunu göstermektedir (De Clercq, 2021: 519-520). Öte yandan vergi okuryazarlığı, bilinçli kararların alındığı bir süreçtir ve vergi bilinci ile birlikte bireyin vergi konularında bilgi ve anlayışını geliştirmesini içermektedir (Bornman & Wassermann, 2018: 9). Dolayısıyla vergi okuryazarlığı ve vergi

bilinci, birbirini tamamlayan ve etkileşim içinde olan iki önemli kavramdır. Ancak bu iki kavram arasında güçlü bir ilişki vardır; vergi okuryazarlığı arttıkça bireylerin vergi bilinci ve kararları da güçlenebilmektedir (Cvrilje, 2015). Vergi okuryazarlığı, toplumsal vergi bilincini oluşturmak için önemli bir araçtır ve bireylerin vergi sistemine katılımını artırabilmektedir (Athaya & Valentino, 2021).

Vergi, devletin vazgeçemeyeceği önemli bir gelir kaynağı olduğundan vatandaş ile devlet arasında güçlü bir bağ kurulmasını gerektirmektedir. Ülkemizde modern vergi sistemi, ağırlıklı olarak mükelleflerin beyanlarına dayanan bir vergileme yaklaşımını benimsemektedir. Bu sisteme göre vergiyle ilgili temel yükümlülüklerin doğrudan vergi mükellefleri tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir (Yanık & Doğan, 2022: 4). Bu çerçevede vergi gelirlerinin toplanmasında ve vergi uyumunun sağlanmasında vergi bilincinin önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir (Buyrukoğlu & Altunakar-Mercan, 2020: 1212). Vergi bilinci yalnızca devlet ve mükellefler açısından değil, aynı zamanda toplumun genel yapısı üzerinde derin etkiler yaratan bir kavramdır. Bu bağlamda vergi bilinci, yalnızca devletin mali sürdürülebilirliği ve bireysel mükelleflerin yükümlülükleri ile sınırlı kalmayıp, toplumsal refahı ve sosyal adaleti de doğrudan etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun her bireyinin, vergi sisteminin işleyişine dair bilinçlenmesi, kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına ve kaynakların etkin kullanımına katkıda bulunur. Dolayısıyla vergi bilinci, toplumsal dayanışmayı pekiştiren ve kolektif sorumluluk anlayışını geliştiren önemli bir unsurdur (Bağdigen & Erdoğan, 2010: 106).

Vergi bilinci, vergi gelirlerinin istikrarlı bir şekilde artış göstermesine katkıda bulunmakta ve devletin ekonomik kapasitesini güçlendirmektedir. Bu durum, kamu hizmetlerine daha fazla kaynak tahsis edilmesine olanak sağlamaktadır (Taytak, 2010: 499; Buyrukoğlu & Erasa, 2012: 121). Ayrıca vergi bilinci, devletin ihtiyaç duyduğu gelirleri tam ve zamanında tahsil etmesine yardımcı olmaktadır; bu da kamu hizmetlerinin aksatılmadan yürütülmesini desteklemektedir (Beşel & Gürdal, 2017: 138). Vergi bilinci, vergiye dair olumlu bir tutumun oluşumunu teşvik etmektedir. Mükelleflerin, vergilerin nereye ve nasıl harcadığını bilmesi, vergiye karşı daha istekli olmalarına katkıda bulunmaktadır (Torgler et al., 2008: 2). Bunun yanı sıra vergi bilincinin artması, kayıt dışı ekonominin azalmasını, vergi tabanının genişlemesini ve vergi idaresinin denetim yükünün hafiflemesini sağlamaktadır (Buyrukoğlu & Erasa, 2012: 121). Ek olarak vergi bilinci, devletin mükelleflere yaklaşımını olumlu yönde etkilemekte ve mükelleflerin vergiyi olumlu algılamalarını desteklemektedir. Bu durum, toplumun vergiye yönelik bakış açısını güçlendirmektedir (Torgler, 2004: 4). Vergi bilinci, verginin temel bir vatandaşlık görevi olduğunu anlamaya yardımcı olmakta ve toplumda sürdürülebilir bir vergi ödeme alışkanlığının kazandırılmasını sağlamaktadır (Maciejovsky et al., 2007: 689).

Vergi uyumu ise genellikle mükelleflerin vergi yasalarına uyma derecesiyle tanımlansa da bu kavram dar bir hukuk uygulama anlayışından, daha geniş ekonomik ve toplumsal hedeflere uyum sağlama kararlarını içeren daha kapsamlı bir yaklaşıma kadar farklı şekillerde yorumlanabilir (James & Alley, 2004: 29). Başka bir ifadeyle vergi uyumu, vergi mükelleflerinin pozitif hukuk kuralları, yönetmelikler ve yargı kararlarına uygun

olarak, vergi yükümlülüklerini doğru bir şekilde belirlemeleri ve bu yükümlülükleri zamanında, eksiksiz bir şekilde ilgili otoritelere bildirmeleri sürecini ifade etmektedir (Roth et al. 1989: 2). Yani vergi uyumu, mükelleflerin vergi yasalarına uygun hareket etmelerini, gerekli bilgileri doğru bir şekilde anlamalarını ve bu bilgileri belirlenen süre içinde vergi otoritelerine eksiksiz bir şekilde sunmalarını gerektirir. Ayrıca yasal yükümlülüklerin dış bir müdahale olmaksızın kendi kendine yerine getirilmesi ve vergi borçlarının otomatik olarak ödenmesi sağlanmalıdır (Arıman, 2023: 57).

Vergi uyumunun temel amacı, vergilerin etkin ve verimli bir şekilde toplanmasını sağlamaktır (Yoruldu, 2020: 57; Tekin vd., 2013: 109). Bu amaçla, vergiye tabi gelirlerin doğru bir şekilde kaydedilmesi ve beyan edilmesi, gelir düzeltmeleri, harcamalar ve vergi muafiyetlerinin doğru olarak belirlenmesi önemlidir. Ayrıca vergi beyannamesinin zamanında ve doğru şekilde verilmesi, vergi uyumu için kritik öneme sahiptir (Roth et al., 1989: 20). Vergi sistemlerinin etkin ve başarılı bir şekilde çalışabilmesi, mükelleflerin vergi uyumunu sağlamalarına bağlıdır. Bu uyum, vergi gelirlerinin artmasına katkı sağlayabilmektedir. Artan vergi gelirleri ise vatandaşların vergiye yönelik tutum ve davranışlarının doğrudan bir yansımasıdır (İpek & Kaynar, 2009: 117; Bakırtaş & Atılğan-Yaşa, 2020: 742). Vergi uyumunun bir diğer önemi de vergi kaçakçılığının yaygın olduğu ülkelerde kamu kaynaklarının yetersiz kalmasına yol açabilmesidir. Bu durumda, alternatif çözümler (örneğin, vergi oranlarının artırılması) bütçe açıklarına yol açabilir ve vergi adaletsizliğini artırabilir. Dolayısıyla vergi uyumu, bütçe açıklarını kapatma ve vergi adaletini sağlama açısından kritik bir rol oynamaktadır (Jimenez & Iyer, 2016: 17).

3. Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Etkileyen Faktörler

Vergi, mükellefler tarafından farklı şekillerde algılanabilir ve bu durum, vergiye karşı gösterilen tutum ve davranışların çeşitlenmesine yol açabilir. Vergi mükelleflerinin tutumlarını ve davranışlarını incelerken, bu tutumları genellikle iki ana grupta sınıflandırmak mümkündür. İlk grup, mükellefin kendi kişisel özelliklerinden kaynaklanan faktörleri içerirken, ikinci grup ise mükellefin dışında yer alan, çeşitli dışsal faktörlerden etkilenen unsurları kapsamaktadır (Çataloluk, 2008: 216).

Vergiye karşı gösterilen tutum ve davranışlar, bireylerin farklı kişisel ve toplumsal faktörlere dayalı olarak şekillenen, öznel bir yapıya sahip olan etmenlerdir. Bu etmenler arasında yaş, vergi ödeme kapasitesi, eğitim düzeyi, cinsiyet gibi demografik özellikler; devlete bağlılık, vergi ahlakı ve diğer vergi yükümlülükleri hakkındaki görüşler gibi unsurlar yer almaktadır (Keskin, 2018: 63). Mükelleflerin vergiye yönelik bakış açıları ve davranışları, kişisel özelliklerinin yanı sıra dışsal etkenlerden de etkilenebilmektedir. Dolayısıyla yapılan araştırmalar bu etkenleri genellikle kişisel olmayan faktörler olarak sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma vergiye karşı tutumların belirlenmesinde bireyin kontrolü dışındaki etkilerin önemini ortaya koymaktadır (Yardımcıoğlu vd., 2014: 104; Çataloluk, 2008: 222). Dışsal faktörler ise vergiye karşı geliştirilen tutum ve davranışların kişisel olmayan sebeplerden kaynaklanan unsurlarını ifade etmektedir. Bu faktörler,

genellikle vergi mevzuatının yapısı, vergi idaresinin işleyişi ve ekonomik konjonktür gibi etmenlerle ilişkilidir (Demirtaş-Aydoğan, 2017: 20-21).

Vergi uyumunu etkileyen kişisel faktörlerden biri de demografik unsurlardır. Başka bir ifadeyle bireyin vergi bilinci ve uyumu üzerinde cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, medeni durum ve gelir düzeyi gibi demografik özelliklerin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu faktörler, bireylerin vergiye karşı tutumlarını ve davranışlarını anlamada belirleyici unsurlar arasında yer alabilmektedir (İpek & Kaynar, 2009: 119). Demografik faktörler, bireylerin vergiye yönelik tutum ve davranışlarını şekillendiren önemli unsurlardır. Yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir, inanç ve ırk gibi değişkenler, bireylerin vergiye karşı olumlu ya da olumsuz bir yaklaşım sergilemesinde etkili olabilir. Akademik çalışmalar bu faktörlerin etkisine dair farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Örneğin, cinsiyet ve medeni durum gibi unsurlar üzerine yapılan araştırmalar farklı yönlerde bulgular sunarken, eğitim düzeyinin etkisi konusunda da çelişkili sonuçlar elde edilmiştir; bazı araştırmalar eğitimin vergilere karşı olumlu bir tutum geliştirdiğini savunurken, bazıları bu ilişkinin tam tersi olduğunu öne sürmektedir. Dolayısıyla demografik faktörlerin etkisi, çalışmanın bağlamına ve yöntemine bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Kısacası, bu faktörlerin her biri, mükelleflerin vergiye karşı gösterecekleri tutum ve davranışlarını farklı şekillerde şekillendirebilir. Bu bağlamda demografik ve akademik özelliklerin vergi tutum ve davranışlarına yönelik akademik literatür özeti Tablo 1’de daha detaylı bir şekilde sunulmuştur.

4. Literatür

Çalışmanın bu kısmında, vergi tutum ve davranışlarını etkileyen demografik faktörlerin ilişkisi üzerine yapılan araştırmalara ve bu çalışmaların bulgularına yer verilmektedir. Akademik literatür incelendiğinde vergi tutum ve davranışları ile demografik faktörler arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmalar farklı coğrafi bölgelerde, çeşitli zaman dilimlerinde ve farklı demografik gruplarda gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki Tablo 1’de bu çalışmalardan bazıları ve sonuçları detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Tablo: 1
Demografik ve Akademik Özelliklerin Vergi Tutum ve Davranışları Üzerindeki Rolüne İlişkin Literatür Özeti

Yazar/ Yazarlar	Çalışmanın Yılı	Veri Toplama Yöntemi ve Katılımcı Sayısı	Ana Bulgular ve Sonuçlar
Fallan	1999	Anket n=272	Demografik özelliklerin, bireylerin vergiye yönelik algı ve tutumları üzerinde önemli bir etkisi olduğu ancak bu etkinin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi gibi faktörlere bağlı olarak farklılıklar gösterebileceği belirlenmiştir.
Öbürbek vd.	2007	Anket n= 316	Araştırmanın sonucunda demografik faktörler açısından cinsiyetin vergi uyumu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu ve erkek öğrencilerin, kadın öğrencilere kıyasla, vergiye daha fazla uyum sağladığı belirlenmiştir.
Saraçoğlu	2008	Anket n= 494	Demografik özelliklere göre özellikle eğitim seviyesi arttıkça vergi sisteminin adaletsizliği ve vergi kaçakçılığının nedeni olarak kamusal hizmetlerin geri dönüşümünün yetersizliği konusunda daha fazla eleştiri ve endişe ortaya çıkmakta, bu da demografik faktörlere bağlı olarak vergiye ilişkin tutumlarda farklılıklar olduğunu göstermektedir.

İpek & Kaynar	2009	Anket n=410	Araştırma, yükümlülerin yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim seviyesi gibi demografik özelliklerinin vergi algısı ve bilgisi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.
Palil	2010	Anket n= 1073	Çalışma, vergi bilgisinin, demografik faktörler (cinsiyet, etnik köken, eğitim düzeyi, gelir) ve akademik değişkenler (eğitim durumu) açısından, bireysel vergi mükelleflerinin uyumlu davranışlarını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.
Şahin	2010	Anket n=852	Araştırma sonuçlarına göre demografik özellikler (cinsiyet, fakülte, aile geliri gibi) bireylerin vergi algısını, vergiye bakış açılarını ve vergiye yönelik tutum ve davranışlarını anlamlı şekilde etkilemektedir.
Asante & Baba	2011	Anket n= 350	Çalışmanın sonucunda, demografik özelliklerin vergi uyumu üzerinde önemli bir etkisi olduğu, özellikle cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim düzeyinin vergi uyumunu şekillendirdiği ve vergi makamlarının daha hedeflenmiş yaklaşımlar benimseyerek vergi uyumunu artırabileceği sonucuna varılmıştır.
Taytak & Bahtiyar	2011	Anket n= 418	Çalışmada Uşak ilindeki vergi mükelleflerinin vergiye gönüllü uyumunu etkileyen demografik faktörler de incelenmiştir. Elde edilen verilere göre mükelleflerin cinsiyet, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi gibi demografik özelliklerinin vergi algısı ve bilinci üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Özellikle eğitim seviyesi arttıkça, mükelleflerin vergiye karşı daha eleştirel bir bakış açısı geliştirdiği görülmüştür.
İzgi-Şahbaz & Saruç	2012	Anket n= 1351	Çalışmanın sonuçlarına göre demografik özellikler (yaş, cinsiyet, fakülte, bölüm, dini inanç ve diğer sosyo-kültürel faktörler), özellikle cinsiyet ve dini inanç olmak üzere, vergi ahlakı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar yaratmaktadır; kadınlar ve dini inançları güçlü olanlar daha yüksek vergi ahlakına sahiptir.
Sağlam	2013	Anket n= 586	Araştırma sonucunda öğrencilerin demografik özelliklerinin vergi algısı ve bilinci üzerindeki etkisi incelenmiş ve yalnızca öğrenim görülen bölümün, bu algı ve bilinç üzerinde anlamlı bir fark yarattığı belirlenmiştir. Cinsiyet, yaş, başarı ortalaması, ailenin yaşadığı yer ve gelir düzeyi gibi diğer demografik faktörlerin ise öğrencilerin vergiye bakış açılarını etkilemediği sonucuna varılmıştır.
Al-Mamun et al.	2014	Anket n= 92	Çalışma, vergi mükelleflerinin vergi uyumu tutumlarının demografik faktörler, özellikle etnik grup ve gelirle ilişkili olduğunu, ancak cinsiyet ve diğer demografik değişkenlerin uyumluluk tutumları üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir.
Şenel	2014	Anket n= 401	Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, eğitim durumu ve medeni durum gibi demografik özelliklerinin, vergi algısı, vergi bilinci ve vergi adaleti algısı üzerinde belirgin farklılıklar oluşturduğu tespit edilmiştir.
Ağacan & Saruç	2015	Anket n= 558	Çalışmada üniversite öğrencilerinin çevreye duyarlı oldukları ve maliye eğitiminin çevre bilincini artırdığı, okudukları sınıf ve cinsiyetin çevre duyarlılığı üzerinde etkili olduğu, ancak harcama düzeylerinin çevre vergisi bilinci üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur.
Antwi et al.	2015	Anket n= 80	Çalışma, demografik özelliklerin, özellikle cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum ve girişim türünün vergi uyumu üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir.
Yeşilyurt	2015	Anket n= 473	Yapılan çalışmaya göre demografik özellikler bağlamında maliye ve ilahiyat bölümü öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeyleri farklılık göstermekte olup, ilahiyat bölümü öğrencilerinin vergi ahlakına ve bilincine yönelik tutumlarının maliye bölümü öğrencilerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
Çiçek & Sabbağ	2016	Anket n=400	Yapılan analizler sonucunda mükelleflerin vergiden kaçınma algısının, özellikle yaş, cinsiyet ve eğitim durumu gibi demografik faktörlerle güçlü bir ilişkisi olduğu, ancak medeni durum ve iş tecrübesi gibi faktörlerin etkisinin sınırlı olduğu bulunmuştur.
Pasaribu & Tjen	2016	Anket n=304	Çalışma, demografik faktörlerin vergi uyumu üzerindeki etkisini inceleyerek, cinsiyet ve medeni durumun fark oluşturmadığını ancak eğitim düzeyi, iş türü ve gelir düzeyinin vergi uyumu ile ilişkili olduğunu göstermektedir.
Teyyare & Kumbaşlı	2016	Anket n=441	Çalışma cinsiyet ve öğrenim türü gibi demografik faktörlerin vergi bilinci ve ahlakı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını, ancak akademik başarı düzeyinin ve maliye bölümü lisans eğitimi sürecinin, öğrencilerin vergi bilinci ve ahlakı düzeylerinde anlamlı gelişim sağladığını ortaya koymuştur.
Ayrangöl vd.	2017	Anket n=659	Çalışmada öğrencilerin demografik özelliklerinin (yaş, cinsiyet, bölüm, vb.) vergi bilinci ve algısı üzerinde genel olarak belirgin bir fark yaratmadığı, ancak iktisat bölümü öğrencilerinin daha fazla vergi ve maliye dersi almalarının vergi bilinci ve algısı üzerinde etkili olduğu, cinsiyetin ise bazı sorularda anlamlı bir farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir.
Gür & Yıldız	2017	Anket n=84	Araştırma, öğrencilerin cinsiyet, aile eğitimi ve bölümlerine göre vergi kavramına ilişkin tutumlarında anlamlı bir farklılık olmadığını ancak vergiyi yük olarak gördüklerini, vergi kaçakçılığını zararlı suçlar arasında saydıklarını ve vergi ödeme konusunda istekli olduklarını ortaya koymuştur.
Hofmann et al.	2017	Anket n=459	Çalışma, sosyo demografik faktörlerin vergi uyumu üzerindeki etkilerinin genellikle küçük olduğunu ve Batı ülkelerinde daha belirgin olduğunu ancak yine de bu faktörlerin vergi araştırmalarında kontrol edilmesi gerektiğini göstermektedir.
Koban & Bulu	2017	Anket n=1357	Bulgulara göre öğrencilerin demografik özellikleri genel olarak vergi bilinci ve gönüllü uyum üzerinde belirgin bir fark yaratmazken, Hukuk Fakültesi öğrencilerinin vergi eğitimi sayesinde daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu ve bayan öğrencilerin gönüllü uyuma daha olumlu yaklaştığı tespit edilmiştir.
Defitri & Fauziati	2018	Anket n= 90	Çalışma, demografik faktörlerin (yaş ve eğitim) ve e-sosyalama kullanımının vergi uyumu üzerindeki etkisini incelemiş ve sonuçlar, yaş ve eğitimin vergi uyumu üzerinde bir etkisi olmadığını, ayrıca e-sosyalama kullanımının da vergi uyumu üzerinde etkili olmadığını göstermiştir.
Kıral	2018	Anket n=530	Çalışmanın sonucunda vergi ahlakı ve bilinci üzerinde cinsiyet, akademik başarı, harcama düzeyi ve aile ikametgâh yeri gibi demografik faktörlerin anlamlı bir etkisi bulunmazken, bölüm ve öğretim türü arasında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir.

Tabakan & Avcı	2018	Anket n=556	Yapılan analizler sonucunda demografik faktörler açısından akademik başarı düzeyi ve aile ikametgâh yerinin vergi bilinci ve tutumu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu, ancak yaş, cinsiyet, bölüm, sınıf, öğrenim türü ve aylık harcama düzeyinin anlamlı bir fark yaratmadığı tespit edilmiştir.
Çiçek & Çetin	2019	Anket n=897	Çalışmanın demografik açıdan sonuçları, çocukluğun geçtiği yerleşim yerinin büyüklüğünün, cinsiyet farklılıklarının ve aylık harcama düzeylerinin katılımcıların tüketim vergileri ile ilgili algılarında farklılıklar oluşturduğunu göstermektedir.
Fredrick & Peter	2019	Anket n=284	Bulgular, cinsiyetin vergi uymu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu, kadın vergi mükelleflerinin erkeklerden daha uyumlu olduğunu, ancak yaş ve eğitim düzeyinin etkili olmadığını göstermektedir.
Gürçam & Moç	2019	Anket n=152	Araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin demografik özelliklerinin (yaş, sınıf, cinsiyet, not ortalaması) vergi bilinci ve vergi ahlakı üzerinde bazı etkiler yarattığı ancak genellikle yalnızca sınıf düzeyinin ve not ortalamasının daha belirgin etkiler gösterdiği, diğer faktörlerin ise sınırlı düzeyde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.
Rashid	2020	Anket n= 481	Çalışma, erkeklerin, genç, evli, lisans mezunu, serbest meslek sahibi ve düşük gelirli kişilerin, kadın, yaşlı, evli olmayan, lisans öğrencisi, iş sahibi ve yüksek gelirli kişilere göre vergi kaçakçılığı faktörlerinden daha fazla etkilendiğini göstermektedir.
Kadioğlu-Özdemir	2021	Anket n=227	Çalışma sonucunda demografik özellikler açısından, 4. sınıf öğrencilerinin vergi bilinci ve vergiye yönelik algılarının 1. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu, eğitimin vergi bilinci üzerinde olumlu bir etkisi bulunduğu ancak bu etkinin yeterince güçlü olmadığı tespit edilmiştir.
Kete	2022	Anket n=322	Bulgular, öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı, burs/kredi durumu ve aylık harcama düzeylerinin vergi bilinci ve vergi ahlakı üzerinde anlamlı farklılıklar yarattığını, ancak genel olarak 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin daha yüksek vergi bilinci ve vergi ahlakına sahip olduğunu göstermektedir.
Muharremi et al.	2022	Anket n= 387	Çalışma sonuçları vergi mükelleflerinin demografik faktörlerinin, özellikle cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi ve ikamet bölgesinin, vergi uyumluluğu ve etik algısını etkilediğini göstermektedir.
Yanık & Doğan	2022	Anket n=426	Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin cinsiyet, yaş, eğitim aldıkları bölüm ve gelir düzeyi gibi demografik özelliklerinin, vergi bilinci ve algısı üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir; ancak bölümler arasında vergi bilinci ve vergi algısının alt boyutlarında bazı anlamlı farklılıkların bulunduğu gözlemlenmiştir.
Dakal et al.	2023	Anket n= 300	Çalışma, demografik faktörlerin vergi uymu üzerindeki etkisinin karmaşık olduğunu, bazı demografik faktörlerin vergi uymuyla ters orantılı, bazılarıysa olumlu bir ilişki gösterdiğini ve genel olarak düşük vergi uymunun düşük vergi geliriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.
Gürçam vd.	2023	Anket n=419	Çalışmanın demografik özellikler açısından yaptığı çıkarımlara göre öğrencilerin vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeyleri, yaş ve sınıf düzeyine bağlı olarak olumlu bir şekilde artmakta, ancak cinsiyet ve not ortalamalarının bu düzeyler üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.
Paleka et al.	2023	Anket n= 862	Çalışma, mükelleflerin yaşı, cinsiyeti ve eğitim düzeyinin vergi uymu davranışlarıyla ilişkili olduğunu ve cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyinin vergi uymu üzerindeki düzenleyici rolünü doğruladığını göstermektedir.
Vincent et al.	2023	Anket n=382	Çalışma, yaş, eğitim ve iş sektörleri gibi sosyo-demografik değişkenlerin vergi uyumsuzluğu davranışını önemli ölçüde etkilediğini, ancak cinsiyet ve dindarlığın etkisinin önemsiz olduğunu göstermektedir.
Akçay & Demirhan	2024	Anket n=89	Araştırma, cinsiyetin vergi bilinci üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını ancak eğitim düzeyinin ve özellikle muhasebe ve vergi eğitiminin, bireylerin vergi bilincini belirgin şekilde artırdığını göstermektedir.
Baran	2024	Anket n=448	Araştırma sonuçları, öğrencilerin cinsiyet, bölüm, yaş, not ortalaması ve eğitim durumu gibi demografik özelliklerinin vergiye karşı tutum ve vergi bilinci üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğunu, ayrıca vergi eğitimi almanın tüm bu gruplarda vergi bilinci ve farkındalığını artırıcı etkisi olduğunu göstermektedir.
Gonidakis et al.	2024	Anket n=52	Çalışma, vergi bilinci ve uymu üzerinde cinsiyet, eğitim seviyesi, yaş ve aile desteği gibi demografik faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir.
Otai	2024	Anket n=384	Bulgular, gelir vergisi yasasının demografik faktörler ve gelir vergisi uymu arasındaki ilişkiyi önemli ölçüde düzenlediğini ortaya koymuştur.
Sulestiyono et al.	2024	Anket n=100	Araştırma sonuçlarına göre, demografik faktörlerin, MSME vergi yükümlülüklerine uyum algısı üzerinde etkisi olduğu, yaş, eğitim düzeyi ve gelir düzeyinin vergi yükümlülüklerine uyum algısını önemli ölçüde etkilediği, ancak cinsiyetin uyum üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 1’de yer alan araştırmalar incelendiğinde demografik özelliklerin vergiye karşı tutum ve davranışlar üzerindeki etkisinin karmaşık ve çok yönlü olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yapılan bazı çalışmalar, demografik faktörlerin, özellikle eğitim düzeyi, akademik başarı, gelir düzeyi ve aile yapısı gibi özelliklerin, bireylerin vergiye yönelik tutumlarını ve davranışlarını belirlemede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Örneğin, yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin, vergiye ilişkin daha olumlu bir tutum sergiledikleri ve vergi bilincinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum, eğitim düzeyinin, bireylerin vergi sistemine ve yükümlülüklerine karşı daha bilinçli ve sorumlu bir yaklaşım geliştirmelerine yardımcı olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte bazı

araştırmalar belirli demografik özelliklerin vergiye karşı tutumlar üzerinde belirgin bir etki yaratmadığını ortaya koymuştur. Örneğin, cinsiyet ve yaş gibi faktörlerin vergiye yönelik tutumlar üzerinde sınırlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Çalışmalar, yaştan ve cinsiyetin, bireylerin vergiye karşı daha olumlu veya olumsuz bir tutum geliştirmelerinde belirleyici olmadığını; bunun yerine kişisel deneyimler, toplumsal normlar ve çevresel faktörlerin daha belirleyici olduğuna işaret etmektedir. Ancak vergi uyumunun sosyo-demografik kategorilere göre değiştiği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla uyum ile yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyi arasındaki ilişkiler üzerine yapılan araştırmalar, hem ilişkinin yönü hem de büyüklüğü açısından tutarsız sonuçlar göstermektedir (Hofman et al., 2017: 63).

Diğer taraftan vergi eğitiminin ve öğrencilerin okudukları bölümün, vergiye yönelik tutumlarını şekillendiren önemli faktörler arasında yer aldığı gözlemlenmektedir. Vergi eğitimi almış bireylerin, vergiye karşı daha bilinçli ve sorumlu bir yaklaşım geliştirdiği, bu nedenle vergi bilincinin arttığı bulunmuştur. Öğrencilerin eğitim aldıkları bölümde bu tutumları şekillendiren bir diğer önemli faktördür. Özellikle ekonomi, muhasebe ve işletme gibi bölümlerde eğitim gören öğrencilerin, vergiye yönelik tutumlarının daha pozitif olduğu ve vergi bilincinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, öğrencilerin aldıkları eğitimle birlikte, vergi sistemi ve yükümlülükleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarının, tutumlarını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Bu farklı sonuçlar, demografik faktörlerin ve diğer değişkenlerin vergiye ilişkin tutum ve davranışlar üzerinde nasıl farklı etkiler yaratabileceğini göstermektedir.

5. Ampirik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında, araştırmanın metodolojik çerçevesi detaylı bir şekilde ele alınmış ve bu çerçeve doğrultusunda demografik ve akademik değişkenler ile vergi bilinci ve uyumu arasındaki ilişkiyi ölçmek için gerçekleştirilen ampirik bulgular kapsamlı bir biçimde sunulmuştur. Bu bulgular, belirli demografik faktörlerin (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir düzeyi, vb.) ve akademik değişkenlerin (bölüm tercihi, akademik başarı düzeyi, eğitim süresi gibi) vergi bilinci ve vergi uyumu ilişkisini anlamaya yönelik yapılan analizlerden elde edilmiştir.

5.1. Metodolojik Çerçeve

Çalışmanın bu kısmında araştırmanın konusu ve amacı detaylı bir şekilde açıklanırken, aynı zamanda araştırmanın hipotezleri, örnekleme, kullanılan yöntem ve araştırma modeline dair kapsamlı bilgiler sunulmaktadır.

5.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Yapılan bu araştırmanın temel amacı, demografik ve akademik değişkenlerin vergi bilinci ve uyumu üzerindeki rolünü kapsamlı bir şekilde incelemektir. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların vergiye ilişkin tutum ve davranışlarının yaş, cinsiyet, sınıf, akademik başarı, öğretim türü gibi demografik faktörlerle birlikte akademik değişkenler aracılığıyla nasıl şekillendiği ve bu etkileşimin vergi bilinci ve uyumu üzerindeki rol ayrıştırılması amaçlanmaktadır.

bir biçimde analiz edilmiştir. Araştırma, bu değişkenlerin vergi uyumu ve bilinciyle nasıl ilişkili olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

5.1.2. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amaçları ve hedefleri doğrultusunda çalışmanın kapsamını ve odak noktasını belirleyen hipotezler aşağıda sunulmuştur. Bu hipotezler, demografik ve akademik değişkenlerin vergi bilinci ve vergi uyumu üzerindeki ilişkisini ve rolünü incelemeyi amaçlayan araştırmanın temel sorularını yanıtlamaya yönelik geliştirilmiştir. Bu hipotezler aşağıda sunulmuştur.

H1: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi bilinci arasında farklılıklar bulunmaktadır.

H1a: Yaşa göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H1b: Cinsiyete göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H1c: Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H1ç: Katılımcıların okudukları bölümlere göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H1d: Katılımcıların okudukları eğitim türüne göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H1e: Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H1f: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi bilinci düzeyleri farklılık göstermektedir.

H1g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi bilinci daha yüksektir.

H2: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi uyumu arasında farklılıklar bulunmaktadır.

H2a: Yaşa göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H2b: Cinsiyete göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H2c: Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H2ç: Katılımcıların okudukları bölümlere göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H2d: Katılımcıların okudukları eğitim türüne göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H2e: Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H2f: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi uyum düzeyleri farklılık göstermektedir.

H2g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi uyumu daha yüksektir.

5.1.3. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı itibarıyla Düzce Üniversitesi İşletme ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri ile Sakarya Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültelerinde öğrenim gören toplam 9.722 öğrenci oluşturmaktadır. Literatürde önerilen örnekleme yöntemleri ve güvenilirlik düzeylerine ilişkin hesaplamalar doğrultusunda,

minimum örneklem büyüklüğü 95% güven düzeyinde 369 olarak belirlenmiştir (Yazıcıoğlu & Erdoğan, 2004). Ancak çalışmanın temsiliyet gücünü artırmak ve elde edilen bulguların genellenebilirliğini yükseltmek amacıyla, örneklem büyüklüğü gönüllü katılımla 521 kişiye çıkarılmıştır. Bu artış, örneklemdeki çeşitliliği artırarak hata payını azaltmış ve istatistiksel analizlerin güvenilirliğini güçlendirmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmada, veri setinin faktör analizine uygunluğunu değerlendirmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi uygulanmış ve katsayının 0,938 olarak hesaplanması, örneklem faktör analizine son derece elverişli olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Bartlett küresellik testi sonuçları (Kikare=6626,609; $p=0,000<0,05$), değişkenler arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Ölçeklerin iç tutarlılık düzeyini belirlemek üzere hesaplanan Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları, Vergi Uyum boyutu için 0,933, Vergi Bilinci boyutu için ise 0,702 olarak bulunmuştur. Bu değerler, her iki boyutun da yeterli düzeyde güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır; özellikle 0,70'in üzerindeki alfa değerleri, ölçeğin içsel tutarlılığının kabul edilebilir ve yüksek olduğunu göstermektedir.

5.1.4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiş ve veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırma, Düzce Üniversitesi İşletme ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri ile Sakarya Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilere odaklanmaktadır. Örneklem, gönüllü öğrenciler arasından basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 521 öğrenci ile oluşturulmuştur. Veriler, çevrimiçi (Google Forms) ve yüz yüze anketler aracılığıyla toplanmış ve böylece geniş bir katılımcı kitlesinin görüşleri alınmıştır. Anket formu, vergi bilinci ve uyumunun farklı boyutlarını incelemeye yönelik kapsamlı sorular içermekte olup, elde edilen veriler istatistiksel analiz yöntemleriyle değerlendirilmiştir.

Araştırmada toplanan verilerin analizinde çeşitli istatistiksel testler kullanılmıştır. Öncelikle değişkenlerin dağılım özelliklerini değerlendirmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmış ve hem "vergi bilinci" hem de "vergi uyumu" değişkenleri için normallik varsayımının sağlanmadığı belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu nedenle parametrik ve non-parametrik testler birlikte kullanılmıştır. Gruplar arasındaki varyansların eşitliğini test etmek amacıyla Levene testi yapılmış; cinsiyet değişkenine göre vergi bilinci için $F=11,627$ ($p=0,00$), vergi uyumu için $F=23,049$ ($p=0,00$) bulunarak varyansların homojen olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İki grup karşılaştırmalarında, normallik sağlanmamasına rağmen örneklem büyüklüğü göz önüne alınarak Bağımsız Gruplar t-testi uygulanmış ve cinsiyete göre vergi bilinci ($t=0,347$; $p=0,729$) ile vergi uyumu ($t=1,862$; $p=0,063$) arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Birden fazla grup içeren değişkenlerde (örneğin yaş grupları), varyansların eşit olmaması nedeniyle Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yerine Welch testi tercih edilmiştir. Örneğin, yaşa göre vergi bilinci açısından Welch=1,243 ($p=0,298$), vergi uyumu açısından Welch=0,546 ($p=0,651$) olarak bulunmuş ve her iki durumda da istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Bölümler arasında anlamlı farklılıkların bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis testi uygulanmış; vergi bilinci için $\chi^2=24,346$ ($p=0,011$) ile anlamlı fark tespit edilmiştir. Ayrıca, Games-Howell post-hoc testi sonuçlarına göre Ekonomi-Hukuk bölümleri ($p=0,008$) ile Ekonomi-Maliye bölümleri ($p=0,000$) arasında vergi bilinci düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur. Buna karşılık, akademik başarı düzeyine göre vergi uyumu açısından yapılan Kruskal-Wallis testi sonucunda anlamlı bir fark elde edilmemiştir ($\chi^2=4,655$; $p=0,325$). Bu bağlamda çalışmada yapılan testlerin sonuçları aşağıda Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo: 2
Çalışmada Yapılan Testlerin Detaylı Analizi

Test Türü	Değişken	Test Değeri	p Değeri	Sonuç
Kolmogorov-Smirnov	Vergi Bilinci (Genel)	Test uygulanmıştır	$p < 0,05$	Normallik sağlanmadı
Kolmogorov-Smirnov	Vergi Uyum (Genel)	Test uygulanmıştır	$p < 0,05$	Normallik sağlanmadı
Levene Testi	Vergi Bilinci (Cinsiyet)	$F = 11,627$	0,00	Homojen Değil
Levene Testi	Vergi Uyum (Cinsiyet)	$F = 23,049$	0,00	Homojen Değil
Bağımsız Gruplar t-Testi	Vergi Bilinci (Cinsiyet)	$t = 0,347$	0,729	Fark Yok
Bağımsız Gruplar t-Testi	Vergi Uyum (Cinsiyet)	$t = 1,862$	0,063	Fark Yok
ANOVA	Vergi Bilinci (Yaş Grupları)	$F = 1,243$	0,298	Fark Yok
ANOVA	Vergi Uyum (Yaş Grupları)	$F = 0,546$	0,651	Fark Yok
Welch Testi	Vergi Bilinci (Yaş Grupları)	$Welch = 1,243$	0,298	Fark Yok
Welch Testi	Vergi Uyum (Yaş Grupları)	$Welch = 0,546$	0,651	Fark Yok
Games-Howell	Ekonometri - Hukuk	-149,691	0,008	Anlamlı Fark Var
Games-Howell	Ekonometri - Maliye	-208,367	0,000	Anlamlı Fark Var
Kruskal-Wallis	Vergi Bilinci (Bölümler)	$\chi^2 = 24,346$	0,011	Anlamlı Fark Var
Kruskal-Wallis	Vergi Uyum (Akademik Başarı)	$\chi^2 = 4,655$	0,325	Fark Yok

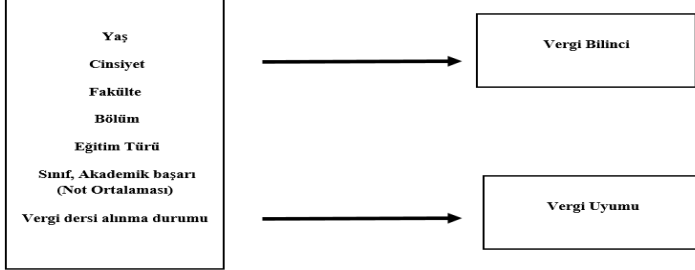
Yapılan istatistiksel analizler sonucunda vergi bilinci ve vergi uyumu değişkenlerinin normalliği Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiş ve her iki değişken için de normalliğin sağlanmadığı belirlenmiştir ($p<0,05$). Cinsiyete göre vergi bilinci ve vergi uyumu değişkenleri için yapılan Levene testi, varyansların homojen olmadığını göstermiştir. Ancak bağımsız gruplar t-testi sonuçları, cinsiyetin vergi bilinci ($p=0,729$) ve vergi uyumu ($p=0,063$) üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Yaş gruplarına göre yapılan ANOVA ve Welch testleri de vergi bilinci ve vergi uyumu açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığını göstermektedir ($p>0,05$).

Öte yandan Games-Howell testi sonuçları, ekonometri ve hukuk bölümleri ($p=0,008$) ile ekonometri ve maliye bölümleri ($p=0,000$) arasında vergi bilinci açısından anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Kruskal-Wallis testi sonuçları, bölümler arasında vergi bilinci açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğunu göstermektedir ($\chi^2=24,346$, $p=0,011$). Ancak akademik başarı gruplarına göre vergi uyumu açısından yapılan Kruskal-Wallis testi anlamlı bir fark ortaya koymamıştır ($p=0,325$).

5.1.5. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amaçları ve hipotezleri doğrultusunda geliştirilmiş olan araştırma modeli aşağıda Şekil 1’de gösterilen şekilde tasarlanmıştır. Bu model, demografik ve akademik değişkenlerle vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkileri incelemeyi hedeflemektedir.

Şekil: 1
Araştırma Modeli

Araştırmada katılımcıların demografik ve akademik özelliklerinin vergi bilinci ve vergi uyumu ilişkisini incelemek amacıyla bir model geliştirilmiştir. Bu modelde, bağımsız değişkenler olarak katılımcıların yaşı, cinsiyeti, okudukları fakülte, okudukları bölüm, eğitim türü, sınıf durumu, akademik başarı düzeyi ve vergi dersi alma durumu yer almaktadır. Her bir değişkenin katılımcıların vergi bilinci ve vergi uyumu ilişkisi detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

5.2. Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu kısmında, araştırmanın başlangıcında belirlenen amaçlar ve hipotezler doğrultusunda yapılan kapsamlı analizler sonucunda elde edilen bulgular detaylı bir şekilde sunulmaktadır. Yapılan analizler, araştırmanın hedeflerine ulaşma sürecinde elde edilen veriler ışığında yorumlanmış ve her bir bulgunun anlamı ile önem derecesi ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu kısmın amacı, araştırmanın temel sorularına yönelik somut sonuçlar ortaya koymak ve hipotezlerin doğruluğu veya geçerliliği üzerine çıkarımlar yapmaktır.

5.2.1. Katılımcıların Demografik ve Akademik Özellikleri

Araştırmaya katılan bireylerin demografik ve akademik profilleriyle ilgili ayrıntılı veriler, aşağıda yer alan Tablo 3'de sunulmuştur. Bu tablo, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim aldıkları üniversite, fakülte ve bölüm, eğitim türü, sınıf düzeyleri, akademik başarıyı yansıtan not ortalamaları ve vergiyle ilgili ders alıp almadıkları gibi bir dizi önemli değişkeni içermektedir.

Tablo: 3
Katılımcıların Demografik ve Akademik Özellikleri

Katılımcıların Demografik ve Akademik Özellikleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Katılımcıların Demografik ve Akademik Özellikleri	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş			Eğitim Türü		
18-19	109	20,9	Normal öğretim	442	84,8
20-21	226	43,4	İkinci öğretim	79	15,2
22-23	158	30,3	Sınıf		
24+	28	5,4	1.sınıf	83	15,9
Cinsiyet			2.sınıf	165	31,7
Erkek	211	40,5	3.sınıf	100	19,2
Kadın	310	59,5	4.sınıf	167	32,1
Üniversite			Uzatmalı	6	1,2
Düzce Üniversitesi	214	41,1	Not Ortalaması (Akademik Başarı)		
Sakarya Üniversitesi	307	58,9	<2.00	76	17,0
Fakülte			2.00-2.49	141	31,5
Hukuk Fakültesi	89	17,1	2.50-2.99	136	30,4
İşletme Fakültesi	123	23,6	3.00-3.49	90	20,1
Siyasal Bilgiler Fakültesi	309	59,3	3.50-4.00	4	0,9
Bölüm			Cevap Yok	74	-
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	40	7,7	Vergi ile ilgili bir ders aldınız mı?” sorusuna ilişkin verdikleri cevapların dağılımı		
Ekonometri	7	1,3	Evet	253	52,8
Hukuk	89	17,1	Hayır	226	47,2
İktisat	41	7,9	Cevap Yok	42	-
İşletme	25	4,8			
Maliye	79	15,2			
Sağlık Yönetimi	36	6,9			
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	10	1,9			
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	72	13,8			
Uluslararası İlişkiler	68	13,1			
Uluslararası Ticaret ve Finansman	28	5,4			
Yönetim Bilişim Sistemleri	26	5,0			

Tablo 3’den de anlaşılabacağı üzere katılımcıların demografik ve akademik özelliklerinde önemli bir çeşitlilik bulunmaktadır. Yaş dağılımına bakıldığında katılımcıların büyük bir kısmı 20-21 yaş aralığındadır (%43,4), bunu ise 18-19 yaş grubu (%20,9) takip etmektedir. Cinsiyet açısından, kadın katılımcılar (%59,5) erkeklere (%40,5) kıyasla daha fazla yer almaktadır. Eğitim türü bakımından ise katılımcıların %84,8’i normal öğretim, %15,2’si ise ikinci öğretim öğrencileridir. Sınıf düzeyine göre katılımcıların en büyük grubu ikinci sınıf (%31,7) ve dördüncü sınıf (%32,1) öğrencilerinden oluşurken, birinci sınıf öğrencilerinin oranı ise daha düşüktür (%15,9). Üniversite tercihlerine ilişkin veriler incelendiğinde Düzce Üniversitesi öğrencilerinin %41,1, Sakarya Üniversitesi öğrencilerinin ise %58,9 oranında olduğu gözlemlenmektedir. Akademik başarı düzeyine bakıldığında katılımcıların %31,5’inin not ortalaması 2.00-2.49 arasında yer almakta, yüksek başarı gösteren katılımcı oranı ise sınırlıdır (%0,9). Son olarak vergi ile ilgili bir ders alma durumuna ilişkin verilen yanıtlara göre, katılımcıların %52,8’i bu dersi almış, %47,2’si ise almamıştır.

5.2.2. Vergi Bilinci ve Uyum Anket Sonuçları

Çalışmanın bu kısmında, katılımcılara vergi bilinci ve vergi uyumu ile ilgili olarak yöneltilen sorulara verdikleri yanıtların analizine yer verilmektedir. Bu aşamada, katılımcıların vergiye yönelik farkındalık düzeyleri, vergi yükümlülükleri konusundaki tutumları ve uyumları detaylı bir şekilde incelenmiş olup, her bir soruya verilen yanıtlar üzerinden çıkarımlar yapılmıştır. Ayrıca vergi bilincinin farklı demografik ve akademik

özelliklere sahip bireyler arasında nasıl farklılıklar gösterdiği de tartışılmıştır. İlgili verilerin ayrıntılı sonuçları, aşağıda yer alan Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo: 4
Vergi Bilinci ve Uyum Anket Sonuçları

Sorular		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum / Ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam	Ortalama	Standart Sapma
c1 Vergi, devletin egemenlik gücüne göre aldığı karşılıksız bir ödemedir.	Sayı	66	84	105	161	105	521	3,3	1,30
	%	12,7	16,1	20,2	30,9	20,2	100,0		
c2 Vergi, vatandaşlar üzerinde kamusal bir yüküdür.	Sayı	36	70	97	217	101	521	3,5	1,15
	%	6,9	13,4	18,6	41,7	19,4	100,0		
c3 Vergi, devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının karşılığı olarak alınmaktadır.	Sayı	44	42	74	233	128	521	3,7	1,17
	%	8,4	8,1	14,2	44,7	24,6	100,0		
c4 Vergi kanunlarına uygun hareket etmek mükellefin ödevidir.	Sayı	24	36	74	238	149	521	3,9	1,05
	%	4,6	6,9	14,2	45,7	28,6	100,0		
c5 Bugün ödenmeyen vergiler, gelecek nesillerin refahını olumsuz etkiler.	Sayı	40	36	121	173	151	521	3,7	1,18
	%	7,7	6,9	23,2	33,2	29,0	100,0		
c6 Vergilerimizi tam ve doğru olarak ödemediğimiz takdirde kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünüyorum.	Sayı	46	67	135	180	93	521	3,4	1,18
	%	8,8	12,9	25,9	34,5	17,9	100,0		
c7 Türkiye’de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarının biliyorum.	Sayı	47	85	162	167	60	521	3,2	1,12
	%	9,0	16,3	31,1	32,1	11,5	100,0		
c8 Vergi mevzuatımızda yer alan vergi usul, esas ve oranları hakkında bilgi sahibiyim.	Sayı	62	128	194	99	38	521	2,9	1,09
	%	11,9	24,6	37,2	19,0	7,3	100,0		
c9 Hükümetlerin toplanan vergilerin kullanım alanlarına (eğitim, sağlık,) yönelik izlediği politikalar vergi verme davranışını etkilemektedir.	Sayı	31	49	123	217	101	521	3,6	1,08
	%	6,0	9,4	23,6	41,7	19,4	100,0		
c10 Ödemek zorunda olduğum vergilerin yükünü çok ağır buluyorum.	Sayı	30	50	158	145	138	521	3,6	1,14
	%	5,8	9,6	30,3	27,8	26,5	100,0		
c11 Alış-verişlerde fiş/fatura alınmalıdır.	Sayı	37	27	56	175	226	521	4,0	1,18
	%	7,1	5,2	10,7	33,6	43,4	100,0		
c12 Yaptığım her alışverişte, aldığım faturayı inceler, ödediğim vergi oranını kontrol ederim.	Sayı	37	77	162	143	102	521	3,4	1,16
	%	7,1	14,8	31,1	27,4	19,6	100,0		
c13 Vergi ödemeyi ahlaki bir sorumluluk olarak görüyorum.	Sayı	41	48	132	194	106	521	3,5	1,15
	%	7,9	9,2	25,3	37,2	20,3	100,0		
c14 Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir.	Sayı	34	30	100	216	141	521	3,8	1,11
	%	6,5	5,8	19,2	41,5	27,1	100,0		
c15 Ödediğim verginin nereye nasıl harcadığını oy sandığımda sorgularım.”	Sayı	37	53	106	156	169	521	3,7	1,22
	%	7,1	10,2	20,3	29,9	32,4	100,0		
c16 Yanlış vergi politikaları yüzünden insanlar vergi kaçırıyor ya da vergiyi ödemek istemiyor.	Sayı	45	51	135	143	147	521	3,6	1,24
	%	8,6	9,8	25,9	27,4	28,2	100,0		
c17 Vergi oranlarının yüksek olmasının vergi kaçakçılığına etkisi olduğunu düşünüyorum.	Sayı	46	45	107	174	149	521	3,6	1,23
	%	8,8	8,6	20,5	33,4	28,6	100,0		
c18 Vergi afları, vergi ödevlerinin yerine getirilmesini olumsuz etkilemektedir.	Sayı	29	72	158	152	110	521	3,5	1,13
	%	5,6	13,8	30,3	29,2	21,1	100,0		
c19 Vergi ödevlerimi yerine getirmezsem ne kadar vergi cezası ödeyeceğimi hesaplayabilirim.	Sayı	71	144	165	97	44	521	2,8	1,14
	%	13,6	27,6	31,7	18,6	8,4	100,0		
c20 “Herkes vergi kaçırıyor, o halde ben de kaçıracağım” mantığı yanlıştır.	Sayı	35	38	78	148	222	521	3,9	1,21
	%	6,7	7,3	15,0	28,4	42,6	100,0		
c21 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü “vergiye gönüllü uyuma” inanırım.	Sayı	27	49	156	190	99	521	3,5	1,06
	%	5,2	9,4	29,9	36,5	19,0	100,0		
c22 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü nasıl daha az vergi ödeyeceğimi düşünmem.	Sayı	29	62	166	177	87	521	3,4	1,07
	%	5,6	11,9	31,9	34,0	16,7	100,0		

c23 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bunun yapılması gereken şey olduğunu biliyorum.	Sayı	23	45	94	220	139	521	3,8	1,07
	%	4,4	8,6	18,0	42,2	26,7	100,0		
c24 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, bunun vergi denetimi olmasa bile yapılması gerektiğini düşünüyorum.	Sayı	38	47	97	216	123	521	3,7	1,15
	%	7,3	9,0	18,6	41,5	23,6	100,0		
c25 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bununla devleti desteklemek isterim.	Sayı	33	37	131	215	105	521	3,6	1,08
	%	6,3	7,1	25,1	41,3	20,2	100,0		
c26 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, böylelikle diğer bireylere katkıda bulunmuş olurum.	Sayı	31	53	146	191	100	521	3,5	1,09
	%	6,0	10,2	28,0	36,7	19,2	100,0		
c27 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bu benim için normal bir durumdur.	Sayı	23	31	122	220	125	521	3,8	1,03
	%	4,4	6,0	23,4	42,2	24,0	100,0		
c28 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü başkalarının bunu yapmaması beni ilgilendirmez.	Sayı	51	60	136	166	108	521	3,4	1,22
	%	9,8	11,5	26,1	31,9	20,7	100,0		
c29 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bunu bir vatandaşlık görevi olarak görüyorum.	Sayı	18	44	87	220	152	521	3,9	1,04
	%	3,5	8,4	16,7	42,2	29,2	100,0		
c30 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü doğru olanı yaptığımdan eminim.	Sayı	24	31	101	204	161	521	3,9	1,07
	%	4,6	6,0	19,4	39,2	30,9	100,0		

Tablo 4’ten anlaşılabacağı üzere katılımcıların büyük bir kısmı vergi ödeme sorumluluğunu toplumsal bir yükümlülük ve ahlaki sorumluluk olarak görmekte, ancak aynı zamanda vergilerin ağır bir yük olduğunu ifade etmektedir. Vergi ödemeyi bir vatandaşlık görevi olarak kabul edenlerin oranı yüksek olmasına rağmen, vergi oranlarının yüksekliği ve yanlış vergi politikalarının vergi kaçakçılığını teşvik eden faktörler olarak öne çıktığı gözlemlenmektedir. Katılımcılar, vergi denetimi olmadan da uyumlu olmayı savunsa da, vergi aflarının vergi ödevlerini olumsuz etkilediği yönünde bir görüş birliği bulunmaktadır. Ayrıca vergi mevzuatına dair bilgi seviyesi genel olarak düşük olmakla birlikte, katılımcıların vergileri doğru ödeme konusunda bir farkındalık geliştirdiği görülmektedir. Bu bulgular, vergi uyumunun yalnızca denetimle değil, aynı zamanda bireysel sorumluluk, toplumsal normlar ve devlete duyulan güven ile de doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan, Tablo 5’ten elde edilen katılımcıların vergi bilinci skoru sonuçları, Tablo 4’te detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Tablo: 5
Katılımcıların Vergi Bilinci Skoru

Vergi Bilinç Skoru	n	Minimum	Maksimum	Ortalama	Ortalama Standart Sapma
	521	1,00	5,00	3,6	1,16

Kaynak: Tabakan & Avcı, 2018: 41; Teyyare & Kumbaşı, 2018: 12-13.

Tablo 5’de yer alan ölçek, 1’in “Kesinlikle Katılmıyorum”, 2’nin “Katılmıyorum”, 3’ün “Ne Katılıyorum/Ne Katılmıyorum”, 4’ün “Katılıyorum” ve 5’in “Kesinlikle Katılıyorum” anlamına geldiği bir değerlendirme sistemini kullanmaktadır. Bu sistemde, 3 orta düzeyde bir tutumu ifade ederken, 5’e yakın değerler yüksek vergi bilinci düzeyini, 1’e yakın değerler ise düşük vergi bilincini göstermektedir. Öte yandan Tablo 5’te yer alan vergi bilinci skoru sonuçları, katılımcıların vergi bilincinin ortalamasının biraz üzerinde olduğunu göstermektedir. Katılımcıların ortalama vergi bilinci skoru 3,6 olarak belirlenmiş olup, bu

değer, vergi bilincinin ne yüksek ne de düşük olduğunu, orta seviyede bir farkındalık düzeyini işaret etmektedir. Ölçek, 1 ile 5 arasında değişen bir değerlendirme sistemine dayanmakta olup, 3 orta düzeyde bir tutumu, 5 ise yüksek bir vergi bilinci seviyesini ifade etmektedir. Bu bağlamda 3,6'lık ortalama skor, katılımcıların vergi bilinci konusunda genel olarak belirgin bir farkındalığa sahip olduklarını, ancak bu bilincin daha da geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca hesaplanan standart sapma değeri 1,16, katılımcılar arasında vergi bilinci düzeyinin ortalamadan sapmalarının bulunduğu, ancak genel olarak tutarlı bir dağılım sergilediğini göstermektedir.

5.2.3. Hipotezlerin Test Edilmesi

Araştırmanın amaç ve hipotezlerine uygun olarak geliştirilen analiz süreci, SPSS Statistics 27 yazılımı kullanılarak yürütülmüştür. Öncelikle vergi bilinci ve vergi uymu ölçeklerinin normalliği, Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiş ve her iki değişkenin de normal dağılıma uymadığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bu nedenle parametrik testlerin yanında uygun durumlarda non-parametrik testlerden de yararlanılmıştır. Ölçeklerin iç tutarlılığı ise Cronbach Alpha katsayısı ile değerlendirilmiş; vergi uymu boyutu için $\alpha = 0,933$, vergi bilinci boyutu için $\alpha = 0,702$ olarak hesaplanmıştır. Her iki katsayı da literatürde kabul gören güvenilirlik sınırlarının üzerinde olup, kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir. Hipotez testlerinde, değişkenlerin yapısına göre Levene testi ile varyans homojenliği kontrol edilmiş; homojenlik sağlanmayan durumlarda Welch testi, çok gruplu karşılaştırmalarda ANOVA veya Kruskal-Wallis, ikili karşılaştırmalarda ise Bağımsız Gruplar t-Testi kullanılmıştır. Anlamlı farklılık saptanan gruplarda Games-Howell Post-hoc testi ile ikili farklar detaylandırılmıştır. Aşağıda Tablo 6'da her bir hipotezin test sonuçları sayısal verileriyle birlikte özetlenmiştir.

Tablo: 6
Hipotezlerin Test Sonuçları

Hipotez	Uygulanan Test(ler)	Test Değeri	p Değeri	Sonuç
H1: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi bilinci arasında farklılıklar bulunmaktadır.				
H1a: Yaşa göre vergi bilinci farklılık gösterir.	Levene = 2,669; Welch = 1,243	p=0,29	Fark yok	Reddedildi
H1b: Cinsiyete göre vergi bilinci farklılık gösterir.	Levene = 11,627; t = 0,347	p=0,729	Fark yok	Reddedildi
H1c: Fakülteye göre vergi bilinci farklılık gösterir.	Levene = 3,716; Welch = 0,063	p=0,939	Fark yok	Reddedildi
H1d: Bölüme göre vergi bilinci farklılık gösterir.	Levene = 2,909; Welch = 1,483	p=0,150	Fark yok	Reddedildi
H1e: Eğitim türüne göre vergi bilinci farklılık gösterir.	Levene = 4,240; t = 0,494	p=0,623	Fark yok	Reddedildi
H1f: Sınıf düzeyine göre vergi bilinci farklılık gösterir.	Levene = 1,971; ANOVA = 2,037	p=0,088	Fark yok	Reddedildi
H1g: Akademik başarıya göre vergi bilinci farklılık gösterir.	Levene = 2,812; Welch = 0,613	p=0,657	Fark yok	Reddedildi
H1h: Vergi dersi alanların vergi bilinci daha yüksektir.	Levene = 2,992; t = 0,328	p=0,743	Fark yok	Reddedildi
H2: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi uymu arasında farklılıklar bulunmaktadır.				
H2a: Yaşa göre vergi uymu farklılık gösterir.	Levene = 1,940; ANOVA = 0,546	p=0,651	Fark yok	Reddedildi
H2b: Cinsiyete göre vergi uymu farklılık gösterir.	Levene = 23,049; t = 1,862	p=0,063	Fark yok	Reddedildi
H2c: Fakülteye göre vergi uymu farklılık gösterir.	Levene = 2,366; ANOVA = 2,396	p=0,092	Fark yok	Reddedildi
H2d: Bölümlere göre vergi uymu farklılık gösterir.	Kruskal-Wallis $\chi^2 = 24,346$	p=0,011	Fark yok	Kabul edildi
H2e: Eğitim türüne göre vergi uymu farklılık gösterir.	Levene = 0,935; t = 0,227	p=0,820	Fark yok	Reddedildi
H2f: Sınıfı göre vergi uymu farklılık gösterir.	Levene = 0,404; ANOVA = 1,395	p=0,235	Fark yok	Reddedildi
H2g: Akademik başarıya göre vergi uymu farklılık gösterir.	Kruskal-Wallis $\chi^2 = 4,655$	p=0,325	Fark yok	Reddedildi
H2h: Vergi dersi alanların vergi uymu daha yüksektir.	Levene = 0,326; t = 0,520	p=0,603	Fark yok	Reddedildi

Tablo 6'da yer alan hipotez testlerinin sonuçlarına göre vergi bilinci üzerinde demografik ve akademik değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Özellikle yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı ve vergi dersi alma gibi değişkenler

arasında vergi bilinci açısından fark olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, vergi bilincinin yalnızca bireysel veya akademik özelliklerden değil; daha çok sosyal çevre, etik değerler ve toplumsal farkındalık gibi bağlamsal faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Vergi uyumu açısından ise yalnızca "bölüm" değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p = 0,011$). Ekonomi, maliye ve hukuk gibi vergiyle doğrudan ilişkili akademik alanlarda öğrenim gören bireylerin daha yüksek vergi uyumu düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Bunun dışında yaş, cinsiyet, sınıf, eğitim türü gibi diğer değişkenler açısından anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Bu bulgular, vergi bilinci ve vergi uyumu düzeylerini artırmak için yalnızca akademik eğitim değil, aynı zamanda toplumsal bilinçlendirme, uygulamalı eğitim ve etik temelli yönlendirme gibi daha bütüncül stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

6. Sonuç ve Öneriler

Vergi bilinci ve uyumu, bireylerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirme süreçlerinde kritik bir rol oynamakta ve kamu finansmanının sürekliliğini sağlamada belirleyici bir etkiye sahiptir. Ancak bu araştırma mevcut vergi sisteminin bireylerin vergiye yaklaşımında bazı temel sorunlar barındırdığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda vergi bilincinin artırılması ve vergi uyumunun sağlanması, hem toplumsal sorumlulukların yerine getirilmesi hem de kamu kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi açısından önemli bir gerekliliktir. Araştırmada bireylerin demografik özelliklerinin vergi bilinci ve uyumu üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu, ancak eğitim alınan akademik disiplinin daha belirleyici bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, bireylerin vergiye yönelik algılarının yalnızca bireysel faktörlerle değil, aynı zamanda içinde bulundukları akademik ve sosyal bağlamlarla şekillendiğini göstermektedir.

Araştırma bulguları, vergi bilincinin genel olarak ortalamanın üzerinde olduğunu ancak vergi mevzuatına yönelik bilgi seviyesinin yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, bireylerin vergiye ilişkin genel bir farkındalık ve sorumluluk duygusuna sahip olmalarına rağmen, hukuki yükümlülükler ve vergilerin kullanımı konularında bilgi eksikliği yaşadıklarını göstermektedir. Yüksek vergi oranları ve yanlış anlaşılan vergi politikaları, gönüllü uyumu olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte katılımcıların büyük bir kısmının vergiyi toplumsal bir sorumluluk ve ahlaki bir yükümlülük olarak görmesi, yapılacak iyileştirmelerin toplumsal düzeyde olumlu bir karşılık bulabileceğini göstermektedir.

Vergi sistemindeki en temel sorunlardan biri, bireylerin vergi politikalarına olan güveninin düşük olmasıdır. Vergi afları, yüksek vergi oranları ve kamusal harcamalarda şeffaf olunmaması, devlete karşı olumsuz bir algı yaratarak vergi uyumunun sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Ayrıca akademik disiplinin vergi uyumu üzerinde etkili olması, eğitimin vergi bilincini artırmada kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Ancak bu etkinin toplum geneline yayılabilmesi için daha kapsamlı stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma, vergi bilinci ve uyumunda demografik ve akademik faktörlerin rolüne dair önemli bir çerçeve sunmaktadır. Araştırma bulguları, akademik disiplinlerin bireylerin vergiye yönelik tutumlarını şekillendirmede belirleyici olduğunu ve vergi algısının daha adil ve şeffaf politikalarla desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Vergi politikalarının kapsayıcı, güven artırıcı ve eğitimle destekleyici bir anlayışla yeniden yapılandırılması, toplumsal düzeyde vergi uyumunu artırabilir.

Çalışmada, ampirik analizden elde edilen bulgular ışığında özellikle genç kuşağı da göz önüne alarak vergi bilinci ve uyumunu artırmak amacıyla kapsamlı ve etkili stratejiler önerilmektedir; i) Ekonomi, işletme, maliye ve hukuk gibi akademik disiplinlerde lisans ve lisansüstü düzeyde uygulamaya dönük vergi eğitimi müfredatları geliştirilmelidir. Teorik derslerin yanı sıra örneklem üzerinden olay analizleri, saha araştırmaları ve beyanname hazırlama uygulamaları gibi interaktif yöntemlere ağırlık verilmelidir. Bu uygulamaların yanı sıra vergi bilinci disiplinler arası perspektife taşınarak mühendislik ve sağlık bilimleri gibi alanlarda benzeri müfredatlar eğitim sistemine entegre edilmelidir. Bu girişimlerin sonucunda verginin ekonomik, sosyal ve etik boyutları genç kuşakta işlenerek bu bireylerin vergiye yönelik tutum ve farkındalıkları artırılabilir. Genç neslin pozitif dışsalılık yayma potansiyelleri göz önünde bulundurulduğunda, vergi bilincinin toplumun geneline yayılmasının kolaylaşacağı ifade edilebilir. Üniversitelerde bu çalışmanın benzeri akademik çalışmalar teşvik edilerek, gençlerin vergiye yönelik algılarının anket ve deneysel çalışmalarla ölçülmesi ve elde edilecek bulgular ışığında adımlar atılması gerekmektedir. Akademi ile kamu otoritelerinin işbirliği de vergi farkındalığı açısından kritiktir. Maliye Bakanlığı ve Gelir İdaresi Başkanlığı başta olmak üzere ilgili kurumlar ile yapılacak işbirlikleri neticesinde vergi farkındalığına yönelik sertifika programlarının hayata geçirilmesi teşvik edici bir unsur olacaktır. Bu sertifikaların ilgili mesleklerin icrasında zorunlu hale getirilmesi, iş hayatına atılacak genç neslin vergiye ilişkin pratik becerilerini geliştirmesine ve yüksek vergi farkındalığına sahip olmasına imkan tanıyacaktır. ii) Vatandaşların vergiye karşı tutumunu belirleyen önemli faktörlerden biri de şeffaf ve hesap verebilitesi yüksek mali yönetim anlayışıdır. Şeffaflığın toplum nezdinde karşılığı, "vergiler nereye gidiyor?" sorusuna ne kadar cevap verilebildiği ile alakalıdır. Özellikle günümüz gençliği, dijitalleşme ve bilgiye hızlı erişim çağında büyüdüklerinden, geleneksel yöntemlere ilgisiz kalabilmektedirler. Gençlerin vergiye karşı yaklaşımlarının pozitif yönde geliştirilmesi hedefleniyorsa, yine gençlerin bilgiye erişim ve algılama biçimlerine uygun stratejilerin geliştirilmesi elzemdir. Bu anlamda ülkemizde 2021 yılından itibaren hayata geçirilen ve Hazine Maliye Bakanlığınca yayımlanan Vatandaş Bütçe Rehberi'nin geliştirilmesi ve işlerlik kazanması gerekmektedir. Dijital ve görsel içeriklerle desteklenmeli ve mobil uygulamalar ile geniş kitlelere ulaşacak şekilde ön plana çıkarılmalıdır. Sosyal medya platformlarının bu noktada aktif kullanılması gerekmektedir. Özellikle YouTube ve Instagram platformlarında "vergiler nereye gidiyor?" temalı kısa videolar ile vergi gelirlerinin kamusal hizmetlerin sunumundaki rolü vurgulanmalıdır. Öte yandan gençler için katılımcı bütçe mekanizmalarının geliştirilmesi doğru bir adım olacaktır. Yerel yönetimler ve üniversitelerin işbirliği ile kamu kaynaklarının nasıl kullanılacağı konusunda gençlerin fikirlerinin önemsenmesi, gençlerin vergiye karşı tutumlarında pozitif etki oluşturacaktır. Bu

anlamda atılacak adımlardan biri de üniversite öğrencilerini teşvik edici proje imkânlarının geliştirilmesidir. TÜBİTAK tarafından lisans öğrencilerine yönelik uygulanan 2209 projelerinde, vergi temalı özel çağrılara çıkılması ve öğrencilerin vergi uyumu konusunda ki projelerinin finanse edilmesi doğru bir adım olacaktır. iii) Toplumda vergiye karşı tutumun önemli belirleyicilerinden biride vergi politikalarındaki adaletsizlik algısıdır. Bu algının kırılması ve oluşmasının engellenmesi için çok sayıda öneride bulunulabilir. Ancak genç nesil açısından düşünüldüğünde öncelikle vergi yasaları ve düzenlemeleri hakkında tam bilginin sağlanması gerekmektedir. Özellikle genç girişimcilerin vergisel düzenlemeler, teşvikler konusunda bilgi sahibi olmaları vergi uyumunu olumlu etkileyecektir. Bu noktada vergi uyumu ve gençler arasındaki bağın güçlendirilmesi için dezenformasyonun engellenmesi gerekmektedir. Doğru bilginin yaygınlaştırılması, vergiler hakkındaki bilgi kirliliğinin engellenmesi ve genç girişimcilerin vergi uyumunu artırıcı desteklerin sunulması kritik öneme sahiptir. Bu öneriler gerek toplumda gerekse genç kuşakta vergi sistemine duyulan güvenin güçlenmesine ve gönüllü vergi uyumunun artmasına zemin hazırlayacaktır.

Kaynaklar

- Ağacan, İ. & N.T. Saruç (2015), "Maliye Lisans Düzeyinde Alınan Eğitimin Çevre Vergisi Bilincine Etkisi: Dumlupınar Üniversitesi Örneği", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44, 1-8.
- Akçay, S. & Ş. Demirhan (2024), "Mükelleflerin Vergi Ahlakı ve Vergi Bilgisinin Vergi Bilinci Üzerine Etkisi", *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(14), 29-47.
- Al-Mamun, A. et al. (2014), "The Impact of Demographic Factors on Tax Compliance Attitude and Behavior in Malaysia", *Accounting and Management*, 5(1), 109-124.
- Antwi, S.K. et al. (2015), "The Effect of Demographic Characteristics of Small and Medium Entrepreneurs on Tax Compliance in the Tamale Metropolis, Ghana", *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 3(3), 1-20.
- Arıman, Y. (2019), "Kamu Harcamalarının Vergi Uyum'una Etkisi: Türkiye Örneği", *Doktora Tezi*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Asante, S. & A.S. Baba (2011), "Tax Compliance Among Self-Employed in Ghana: Do Demographic Characteristics Matter?", *International Business and Management*, 3(1), 86-91.
- Athaya, N.G. & S.F. Valentino (2021), "Literasi Sadar Pajak Terhadap Tax Compliance (Studi Empiris pada Mahasiswa Fakultas Pendidikan Ekonomi dan Bisnis di Universitas Pendidikan Indonesia)", *Indonesian Journal of Social and Political Sciences*, 2(1), 41-50.
- Ayrançölü, Z. vd. (2017), "Erzincan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Vergi Algılaması ve Bilinci Üzerine Bir İnceleme", *SOBİDER Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 332-351.
- Bağdigen, M. & A. Erdoğan (2010), "Vergi Uygulamalarının Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 47(548), 104-122.
- Bakırtaş, D. & A. Atilgan-Yaşa (2020), "Vergi Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Salihli Belediyesi Örneği", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 741-757.

- Baran, Ö. (2024), "Yükseköğretimde Vergi Eğitiminin Vergi Bilinci ve Vergi Farkındalığına Etkisi: Balıkesir Üniversitesi Örneği", *Yüksek Lisans Tezi*, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beşel, F. & T. Gürdal (2017), "Taxpayers' Tax Awareness and Tax Perception: A Case from Kocaeli", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 137-154.
- Bingöl, O. (2021), *Kontrolsüz Güç (Vergilerimiz Nerede)*, İstanbul: Sia Kitap.
- Bornman, M. & M. Wassermann (2018), "Tax Literacy in The Digital Economy", *Conference Paper*, <<https://core.ac.uk/download/pdf/185315465.pdf>>, 08.10.2024.
- Buyrukoğlu, S. & İ. Erasa (2012), "Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri ve Önemi", *Vergi Dünyası Dergisi*, 375, 116-127.
- Buyrukoğlu, S. & S.Ş. Altunakar-Mercan (2020), "Türkiye'deki Vergi Bilincinin Ölçümünde Yeni Bir Yaklaşım: Vergi Bilinci Endeksi", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(3), 2012-2029.
- Cvrlje, D. (2015), "Tax Literacy as an Instrument of Combating and Overcoming Tax System Complexity, Low Tax Morale, and Tax Non-Compliance", *The Macrotheme Review*, 4(3), 156-167.
- Çataloluk, C. (2008), "Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 213-228.
- Çiçek, S. & H. Çetin (2019), "Üniversite Öğrencilerinin Tüketim Vergileri Hakkındaki Algısı", *Vergi Raporu*, 254, 94-117.
- Çiçek, S. & J. Sabbağ (2016), "Mükelleflerin Vergiden Kaçınma Algısı ve Demografik Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma: Isparta Örneği", *Sosyoekonomi*, 24(28), 43-64.
- De Clercq, B. (2021), "Tax literacy: What does it mean?", *Meditari Accountancy Research*, 31(3), 501-523.
- Defitri, S.Y. & P. Fauziati (2018), "The Effect of Demographic Factors and E-Filing Usage on Tax Compliance", *International Journal of Engineering & Technology*, 7(3.25), 156-158.
- Demirtaş-Aydoğan, S. (2017), "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergiye Karşı Davranışları Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 14-22.
- Dhakal, B. et al. (2023), "The Impact of Demographic Factors on Tax Compliance: Evidence from Hetauda", *International Research Journal of Makawanpur Multiple Campus*, 4(4), 19-25.
- Fallan, L. (1999), "Gender, Exposure to Tax Knowledge, and Attitudes Towards Taxation: An Experimental Approach", *Journal of Business Ethics*, 18(2), 173-184.
- Fredrick, W.W. & O.I. Peter (2019), "The Influence of Demographic Factors on Taxpayer Compliance in Uganda", *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 9(9), 537-556.
- Genest-Grégoire, A. et al. (2017), *The Knowledge Deficit About Taxes: Who It Affects and What to Do About It*, C.D. Howe Institute, Commentary, No. 484. <<https://cdhowe.org/wp-content/uploads/2024/12/Commentary20484.pdf>>, 01.03.2023.
- Geyik, O. vd. (2024), *Çocuklarda Vergi Bilinci*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gonidakis, F.K. et al. (2024), "The Contribution of Education to the Creation of Tax Awareness and Compliance", in: A. Kavoura et al. (eds.), *Strategic Innovative Marketing and Tourism*

Current Trends and Future Outlook - 10th ICSIMAT (ICSIMAT 2023 Conference Proceedings (571-583), Springer Nature.

- Gür, E. & İ. Yıldız (2017), "Öğrencilerinde "Vergi Ahlakı ve Vergiye Gönüllü Uyum" Medya ve İletişim ile Maliye Programları Özelinde", *Kesit Akademi Dergisi*, 3(10), 692-714.
- Gürçam, Ö.S. & T. Moç (2019), "Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Iğdır Üniversitesi İktisat ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(4), 1405-1426.
- Gürçam, Ö.S. et al. (2023), "İktisat Bölümü Öğrencilerinin Vergi Bilinç ve Vergi Ahlak Düzeyleri: Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *EKEV Akademi Dergisi*, 96, 182-198.
- Hofmann, E. et al. (2017), "Tax Compliance Across Sociodemographic Categories: Meta-Analyses of Survey Studies in 111 Countries", *Journal of Economic Psychology*, 62, 63-71.
- İpek, S. & İ. Kaynar (2009), "Vergiye Gönüllü Uyum Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16(1), 173-190.
- İzgi-Şahbaz, K. & N.T. Saruç (2012), "Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Sakarya Üniversitesi Örneği", *Sakarya İktisat Dergisi*, 1(4), 57-81.
- James, S. & C. Alley (2004), "Tax Compliance, Self-Assessment and Tax Administration", *Journal of Finance and Management in Public Services*, 2, 27-42.
- Jimenez, P. & G.S. Iyer (2016), "Tax Compliance in a Social Setting: The Influence of Social Norms, Trust in Government, and Perceived Fairness on Taxpayer Compliance", *Advances in Accounting*, 34, 17-26.
- Kadioğlu-Özdemir, H. (2021), "Maliye Bölümü Lisans Öğrencilerinin Vergi Bilincinin Ölçülmesi: Karadeniz Teknik Üniversitesi Maliye Bölümü Öğrencileri Örneği", *Karadeniz Journal of Economic Research*, 2(1), 1-15.
- Keskin, N. (2018), "Vergiye Yönelik Mükellef Tutum ve Tepkileri", *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 60-75.
- Kete, H. (2022), "Öğrencilerin Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Düzeylerine Yönelik Bir Alan Araştırması", *Vergi Raporu*, 274, 144-164.
- Kıral, E. (2018), "Vergi Ahlak ve Vergi Bilincini Etkileyen Faktörler: Çukurova Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Analiz", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 150-167.
- Koban, E. & J. Bulu (2017), "Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Farkındalığı ve Vergiye Gönüllü Uyuma Yönelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi: Gaziantep Üniversitesi Özelinde Bir Değerlendirme", *SOBİDER Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(12), 118-139.
- Maciejovsky, B. et al. (2007), "Misperception of Chance and Loss Repair: On the Dynamics of Tax Compliance", *Journal of Economic Psychology*, 28, 678-691.
- Muharremi, O. et al. (2022), "A Mixed-Methods Study of the Influence of Demographic Factors on Albanian Individual Taxpayers' Ethical Beliefs Surrounding Tax Compliance", *Business Ethics and Leadership*, 6(1), 47-66.
- Otai, I.P. (2024), "The Influence of Income Tax Law on the Relationship Between Demographic Factors and Income Tax Compliance in Uganda", *CECCAR Business Review*, 10, 64-73.
- Ömürbek, N. vd. (2007), "Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları", *Maliye Dergisi*, 153, 102-122.

- Paleka, H. et al. (2023), "The Direct and Moderating Effect of Sociodemographic Variables on Tax Compliance Behaviour", *South East European Journal of Economics and Business*, 18(2), 34-48.
- Palil, M.R. (2010), "Tax Knowledge and Tax Compliance Determinants in Self Assessment System in Malaysia", *Doctoral Dissertation*, Birmingham: University of Birmingham, England.
- Pasaribu, G.F. & C. Tjen (2016), "Dampak Faktor-Faktor Demografi Terhadap Kepatuhan Perpajakan di Indonesia", *Berkala Akuntansi dan Keuangan Indonesia*, 1(2), 145-162.
- Rashid, M.H.U. (2020), "Taxpayer's Attitude Towards Tax Evasion in a Developing Country: Do the Demographic Characteristics Matter?", *International Journal of Applied Behavioral Economics*, 9(2), 1-19.
- Roth, J.A. et al. (1989), *Taxpayer Compliance, Vol 1: An Agenda for Research*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Sağlam, M. (2013), "Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci", *Sosyoekonomi*, 19, 315-334.
- Saraçoğlu, F. (2008), "Çevre, Adalet Algısı, Suçun Algılanış Biçimi İle Vergi Kaçakçılığına İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkiler", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(1), 59-74.
- Sulestiyono, D. et al. (2024), "Taxpayer Compliance Level: Influencing Demographic Factors", *Proceeding of International Conference on Accounting & Finance*, 2, 1005-1012.
- Şahin, A. (2010), "Yüksek Öğrenim Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği", *Yüksek Lisans Tezi*, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenel, K. (2014), "Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri Üzerine Bir Alan Çalışması", *Yüksek Lisans Tezi*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tabakan, G. & O. Avcı (2018), "Vergi Bilinci ve Vergi Tutumunu Etkileyen Faktörler: Aksaray Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Analiz", *Mali Çözüm Dergisi*, 15(3), 29-59.
- Taytak, M. & E. Bahtiyar (2011), "Uşak İlinde Mükelleflerin Vergiye Karşı Gönüllü Uyum Etkileyen Faktörlerin Tespitine Yönelik Bir Çalışma", *II. Uşak Sempozyumu*, Cilt 1, 491-508.
- Taytak, M. (2010), "İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma", *Maliye Dergisi*, 158, 496-512.
- Tekin, A. vd. (2013), Vergi Afları Sonrasında Vergi Uyum Süreci, *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(2), 1-26.
- Teyyare, E. & E. Kumbaslı (2016), "Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 1-30.
- Teyyare, E. (2018), "Maliye Eğitiminin Vergi Okuryazarlığı Düzeyine Etkisi: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Örneği", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(4), 315-333.
- Torgler, B. (2004), "Cross-Culture Comparison of Tax Morale and Tax Compliance: Evidence from Costa Rica and Switzerland". *International Journal of Comparative Sociology*, 45, 17-43.
- Torgler, B. et al. (2008), "Local Autonomy, Tax Morale and the Shadow Economy", *Working/Discussion Paper*, 243, 2-40.

- Vincent, O. et al. (2023), "Do Sociodemographic Characteristics of SME Entrepreneurs Influence Their Tax (Non)Compliance Behaviour?", *Journal of Economic Criminology*, 1, 1-10.
- Yanık, A. & E. Doğan (2022), "Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44, 1- 24.
- Yardımcıoğlu, M. et al. (2014), "Vergi Okuryazarlığı ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 95-119.
- Yazıcıoğlu, Y. & S. Erdoğan (2014), *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Detay Yayıncılık.
- Yeşilyurt, Ş. (2015), "Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Maliye ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Örneği", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 36-56.
- Yoruldu, M. (2020), "Vergi Uyum ve Vergiye Uyum Sağlayan Mükelleflere Tanınan Vergi Teşvikinin Değerlendirilmesi", *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 55-64.